NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-9]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

13.00.00-PEDAGOGIKA
journal.namdu.uz
PEDAGOGICAL

AKSIOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA O‘QUVCHILARNING VATANPARVARLIK KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Xolmirzayev Baxtiyor Nurmirza o‘g‘li
Namangan davlat universiteti katta-o‘qituvchisi,
Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: *Mazkur maqolada aksiologik yondashuvlar asosida o‘quvchilarda vatanparvarlik ko‘nikmalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari tahlil qilindi. Vatanparvarlikni rivojlantirish jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o‘rni, o‘quvchilarning ma’naviy-axloqiy dunyoqarashini rivojlantirish, ta’lim-tarbiya jarayonida qadriyatlarga yo‘naltirilgan pedagogik metodlardan foydalanish masalalari yoritildi. Shuningdek, o‘quvchilarda Vatanga daxldorlik hissi, fuqarolik mas’uliyati, milliy merosga hurmat va ijtimoiy faollikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlar hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.*

Kalit so‘zlar: *aksiologik yondashuv, vatanparvarlik, qadriyat, milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, ma’naviy-axloqiy tarbiya, fuqarolik mas’uliyati, o‘quvchi shaxsi, pedagogik texnologiyalar.*

РАЗВИТИЕ ПАТРИОТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ У СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ АКСИОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА

Аннотация: *В данной статье анализируются педагогические основы развития патриотических навыков у студентов на основе аксиологического подхода. Подчеркивается роль национальных и универсальных ценностей в процессе развития патриотизма, формирования духовно-нравственного мировоззрения студентов, а также использование ценностно-ориентированных педагогических методов в образовательном процессе. Также разработаны педагогические условия и практические рекомендации, способствующие развитию у студентов чувства принадлежности к Родине, гражданской ответственности, уважения к национальному наследию и социальной активности.*

Ключевые слова: *аксиологический подход, патриотизм, ценность, национальные ценности, универсальные ценности, духовно-нравственное воспитание, гражданская ответственность, личность студента, педагогические технологии.*

DEVELOPING STUDENTS’ PATRIOTISM SKILLS BASED ON AXIOLOGICAL APPROACHES

Abstract: *This article analyzes the pedagogical foundations for developing patriotism skills in students based on axiological approaches. It highlights the role of national and universal values in fostering patriotism, the development of students’ spiritual and moral worldviews, and the use of value-oriented pedagogical methods in the educational process. Furthermore, the article outlines pedagogical conditions and practical recommendations aimed at fostering a sense of belonging to the Motherland, civic responsibility, respect for national heritage, and social engagement among students.*

Keywords: *axiological approach, patriotism, value, national values, universal values, spiritual-moral education, civic responsibility, student personality, pedagogical technologies.*

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, ularda Vatanga muhabbat, yurt taqdiriga daxldorlik, fuqarolik mas’uliyati va ijtimoiy faollikni rivojlantirish ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki, jamiyatning barqaror taraqqiyoti, milliy o‘zlikni anglash va mamlakat kelajagiga mas’uliyat bilan munosabatda bo‘lish, avvalo, yoshlarning ma’naviy-axloqiy kamoloti bilan chambarchas bog‘liq. Vatanparvarlik tushunchasi faqat Vatanga nisbatan hissiy munosabat yoki yurt bilan faxrlanish bilangina cheklanmaydi. U o‘z xalqining tarixi, tili, madaniyati va an’analarini qadrlash, jamiyat manfaatlariga mas’uliyat bilan yondashish, qonunlarga rioya qilish, atrof-muhitni asrash hamda mamlakat taraqqiyotiga munosib hissa qo‘shishga intilish kabi sifat va ko‘nikmalarni ham qamrab oladi. Mazkur vazifalarni samarali amalga oshirishda aksiologik yondashuv alohida ahamiyat kasb etadi. Aksiologik yondashuv ta’lim-tarbiya jarayonini qadriyatlar asosida tashkil etish, o‘quvchilarda ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatga ega bo‘lgan qadriyatlarga ongli munosabatni shakllantirishga yo‘naltiriladi.

Ushbu yondashuv orqali oʻquvchi tayyor bilimlarni oʻzlashtiruvchi subyekt sifatida emas, balki qadriyatlarni anglaydigan, baholaydigan va ularni kundalik faoliyatida namoyon etadigan faol shaxs sifatida rivojlanadi. Shu nuqtayi nazardan, aksiologik yondashuv asosida oʻquvchilarning vatanparvarlik koʻnikmalarini rivojlantirishning mazmuni, pedagogik imkoniyatlari va samarali usullarini ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarb ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Aksiologiya qadriyatlar, ularning mohiyati, inson va jamiyat hayotidagi oʻrni hamda ahamiyatini oʻrganuvchi falsafiy yoʻnalishdir. Ta'lim sohasida aksiologik yondashuv shaxsni rivojlantirish jarayonida qadriyatlarning tarbiyaviy imkoniyatlaridan maqsadli foydalanishni nazarda tutadi. Pedagogik nuqtayi nazardan, qadriyatlar oʻquvchining dunyoqarashi, xulq-atvori, qaror qabul qilishi va boshqa insonlar bilan munosabatlariga ta'sir koʻrsatuvchi ma'naviy mezonlar sifatida namoyon boʻladi. Bunday qadriyatlar jumlasiga Vatanga sadoqat, insonparvarlik, adolat, halollik, tinchliksevarlik, oʻzaro hurmat, mas'uliyat va mehnatsevarlik kiradi. Aksiologik yondashuvning muhim xususiyati shundaki, unda tarbiyaviy maqsad faqat ma'lum tushunchalarni oʻquvchiga yetkazishdan iborat boʻlmaydi. Asosiy e'tibor oʻquvchining mazkur tushunchalarning mazmunini anglashi, ularning ahamiyatini mustaqil baholashi va tegishli xatti-harakatlarni ongli ravishda amalga oshirishiga qaratiladi. Shuningdek, Vatanga muhabbat haqidagi bilimlar ham ijtimoiy foydali faoliyat, tarixiy merosni oʻrganish va fuqarolik mas'uliyatini namoyon etish bilan mustahkamlanadi. Demak, aksiologik yondashuvda qadriyatni bilish, uni shaxsan anglash, unga ijobiy munosabat bildirish va kundalik faoliyatda namoyon etish oʻzaro uzviy jarayon sifatida qaraladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Vatanparvarlik murakkab ma'naviy-axloqiy sifat boʻlib, uning shakllanishi bilim, hissiy munosabat, qadriyatli e'tiqod va amaliy faoliyatning oʻzaro birligiga asoslanadi. Shu sababli vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etishda quyidagi tarkibiy yoʻnalishlarni hisobga olish maqsadga muvofiq.

Birinchidan, **kognitiv yoʻnalish** oʻquvchilarning Vatan tarixi, milliy madaniyat, davlat ramzlari, buyuk ajdodlar merosi, mamlakatning tabiiy boyliklari va zamonaviy taraqqiyoti haqidagi bilimlarini kengaytirishni nazarda tutadi. Ushbu bilimlar oʻquvchida milliy oʻzlikni anglash va tarixiy xotirani rivojlantirish uchun zamin yaratadi.

Ikkinchidan, **qadriyatli-hissiy yoʻnalish** Vatanga muhabbat, xalqning madaniy merosiga hurmat, jamiyatdagi turli insonlarga nisbatan bagʻrikenglik va yurt kelajagiga daxldorlik hissini shakllantirishga xizmat qiladi. Bunda oʻquvchining shaxsiy kechinmalari, oilaviy tarbiyasi, mahalliy muhit va ijtimoiy tajribasi muhim ahamiyatga ega.

Uchinchidan, **amaliy-faoliyat yoʻnalishi** oʻquvchilarning vatanparvarlikka oid qadriyatlarni real xatti-harakatlar orqali namoyon etishini ta'minlaydi. Jamoat ishlarida ishtirok etish, maktab va mahalla obodonchiligiga hissa qoʻshish, tarixiy obidalarni asrash, tengdoshlariga yordam berish va ijtimoiy loyihalarda qatnashish ushbu yoʻnalishning muhim koʻrinishlaridir.

Toʻrtinchidan, **refleksiv-baholash yoʻnalishi** oʻquvchining oʻz faoliyati, qarorlari va xulq-atvorini tahlil qilish, ularning jamiyat manfaatlari bilan bogʻliqligini anglash hamda oʻz faoliyatini takomillashtirishga intilishini qamrab oladi. Mazkur yoʻnalishlar bir-biri bilan uzviy bogʻliq boʻlib, ularning uygʻunligi vatanparvarlikni yuzaki shior yoki vaqtinchalik hissiyot darajasidan barqaror hayotiy pozitsiya darajasiga olib chiqishga yordam beradi.

Aksiologik yondashuv asosida vatanparvarlik koʻnikmalarini rivojlantirish mexanizmlari:

Oʻquvchilarda vatanparvarlik koʻnikmalarini rivojlantirish samaradorligi ta'lim mazmuni, pedagogik metodlar, oʻqituvchining shaxsiy namunasi, oilaviy tarbiya va ijtimoiy muhitning oʻzaro hamkorligiga bogʻliq.

Birinchi mexanizm – **qadriyatlarni anglash va mazmunan oʻzlashtirish**. Bunda oʻquvchilarga Vatan, xalq, milliy meros, fuqarolik burchi va ijtimoiy mas'uliyat tushunchalari hayotiy misollar orqali tushuntiriladi. Tarixiy voqealar, adabiy asarlar, buyuk mutafakkirlar hayoti va zamonaviy jamiyatdagi ijobiy tajribalar asosida muhokamalar tashkil etiladi.

Ikkinchi mexanizm – **qadriyatlarga nisbatan shaxsiy munosabatni shakllantirish**. Oʻquvchilarni mustaqil fikrlashga undovchi savollar, muammoli vaziyatlar, munozaralar va axloqiy tanlovga asoslangan topshiriqlar ularning oʻz qarashlarini shakllantirishiga yordam beradi. Masalan, jamoat mulkiga zarar yetkazish holatida qanday yoʻl tutish, tarixiy obidalarni saqlash uchun nimalar qilish mumkinligi yoki mahalladagi muammolarni hal etishda yoshlarning ishtiroki qanday boʻlishi kerakligi muhokama qilinadi.

Uchinchi mexanizm – **ijtimoiy foydali faoliyatni tashkil etish**. Vatanparvarlik koʻnikmalari amaliy faoliyat davomida mustahkamlanadi. Maktab va mahallada obodonlashtirish ishlari, ekologik loyihalar, kitobxonlik tadbirlari, tarixiy joylarga ma'rifiy sayohatlar va keksalarga koʻmaklashish kabi tashabbuslar oʻquvchilarning ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi.

Toʻrtinchi mexanizm – **shaxsiy namuna va ijtimoiy hamkorlik**. Oʻqituvchi, ota-ona va mahalla vakillarining oʻzaro hurmat, halollik, qonunlarga rioya qilish, mehnatsevarlik va jamoat manfaatlariga mas'uliyat bilan munosabatda boʻlishi oʻquvchilar uchun amaliy tarbiya vositasi hisoblanadi. Ta'lim muassasasi, oila va mahalla oʻrtasidagi hamkorlik vatanparvarlik tarbiyasining izchilligini ta'minlaydi.

Beshinchi mexanizm – **refleksiya va natijalarni baholash**. O‘quvchilarning faoliyati faqat tadbirlarda qatnashganlik soni bilan emas, balki tashabbus ko‘rsatishi, jamoa bilan ishlashi, mas’uliyatni o‘z zimmasiga olishi, muammolarni hal etishga intilishi va o‘z faoliyatini tahlil qila olishi orqali ham baholanishi lozim.

Vatanparvarlik ko‘nikmalarini rivojlantirishning samarali pedagogik metodlari:

Aksiologik yondashuvni amaliyotga tatbiq etishda o‘quvchining yosh xususiyatlari, qiziqishlari va hayotiy tajribasiga mos metodlarni tanlash muhimdir.

Muammoli vaziyatlar metodi. O‘quvchilarga hayotda uchrashi mumkin bo‘lgan axloqiy va fuqarolik vaziyatlari taqdim etiladi. Ular vaziyatni tahlil qiladi, turli yechimlarni solishtiradi va o‘z tanlovini asoslaydi. Ushbu metod mustaqil fikrlash, mas’uliyat va qadriyatli qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Loyiha metodi. O‘quvchilar kichik guruhlarda «Mening mahallam – mening faxrim», «Tarixiy merosni asraymiz», «Yurt ravnaqiga mening hissam» kabi loyihalarni amalga oshiradilar. Loyihalar davomida ular rejalashtirish, vazifalarni taqsimlash, hamkorlik qilish va erishilgan natijalarni baholashni o‘rganadilar.

Munozara va debat metodi. «Vatan ravnaqiga yoshlarning hissasi nimada?», «Milliy qadriyatlarni asrash va zamonaviy taraqqiyot o‘rtasidagi uyg‘unlik qanday ta’minlanadi?» kabi savollar asosida tashkil etilgan munozaralar o‘quvchilarning dalillash, boshqalarning fikrini tinglash va hurmat bilan munosabatda bo‘lish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Tarixiy-ma’rifiy ekskursiyalar. Muzeylar, tarixiy obidalar, xotira maskanlari va madaniyat markazlariga uyushtirilgan tashriflar o‘quvchilarning tarixiy bilimlarini boyitib, milliy merosga nisbatan hurmatini mustahkamlaydi. Ekskursiyalardan oldin va keyin tahliliy suhbatlar tashkil etilishi tarbiyaviy samarani kuchaytiradi.

Ko‘ngillilik va jamoaviy faoliyat. Ijtimoiy ko‘mak, ekologik tadbirlar, kitob yig‘ish aksiyalari va mahalla ehtiyojlariga qaratilgan loyihalar o‘quvchilarda insonparvarlik, hamjihatlik va fuqarolik mas’uliyatini rivojlantiradi.

Mazkur metodlarning samaradorligi ularning muntazamligi, o‘quvchilar uchun mazmunli bo‘lishi va real hayotiy faoliyat bilan bog‘lanishiga bog‘liq. Bunda vatanparvarlikni majburlash yoki faqat tashqi talablar orqali shakllantirishdan ko‘ra, ongli tanlov, ijobiy namuna va amaliy tajribaga ustuvorlik berish maqsadga muvofiq.

Aksiologik yondashuv asosida vatanparvarlik ko‘nikmalarini rivojlantirish modeli:

Pedagogik jarayonni tizimli tashkil etish uchun vatanparvarlik tarbiyasini maqsad, mazmun, faoliyat va natija birligiga asoslangan model orqali ifodalash mumkin.

Modelning **maqsadli komponenti** o‘quvchilarda Vatanga hurmat, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sadoqat, fuqarolik mas’uliyati hamda ijtimoiy faollikni rivojlantirishdan iborat.

Mazmuniy komponent tarixiy bilimlar, milliy madaniyat, huquqiy savodxonlik, ma’naviy-axloqiy tushunchalar va jamiyat oldidagi mas’uliyatni o‘z ichiga oladi.

Jarayonli komponent muammoli vaziyatlar, loyihalar, munozaralar, tarixiy-ma’rifiy ekskursiyalar, ko‘ngillilik faoliyati va refleksiv mashg‘ulotlar orqali amalga oshiriladi.

Natijaviy komponent esa o‘quvchilarning vatanparvarlikka oid bilimlari, qadriyatlarga munosabati, amaliy ko‘nikmalari va mustaqil faoliyatida kuzatiladigan o‘zgarishlar bilan belgilanadi.

Modelni amalga oshirishda quyidagi pedagogik shart-sharoitlar muhim hisoblanadi:

ta’lim mazmunining milliy va umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg‘unligi;

o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish;

ta’lim, tarbiya va amaliy faoliyatning o‘zaro birligini ta’minlash;

oila, maktab va mahalla hamkorligini rivojlantirish;

o‘quvchilarning tashabbuslari va mustaqil qarorlarini qo‘llab-quvvatlash;

faoliyat natijalarini muntazam tahlil qilish va pedagogik qayta aloqa berish.

Ushbu model nazariy-pedagogik taklif sifatida qaraladi. Uning samaradorligi tegishli ta’lim muassasasida tajriba-sinov ishlari, kuzatishlar va diagnostik natijalar asosida alohida tekshirilishi lozim.

Vatanparvarlik ko‘nikmalarini baholash mezonlari:

O‘quvchilarda vatanparvarlik ko‘nikmalarining rivojlanishini baholashda faqat bilim darajasiga tayanish yetarli emas. Baholash ko‘p mezonli, muntazam va o‘quvchining real faoliyatiga asoslangan bo‘lishi zarur.

Quyidagi mezonlardan foydalanish mumkin:

Mezonlar	**Kuzatiladigan ko‘rsatkichlar**
Kognitiv	Vatan tarixi, milliy meros, fuqarolik huquq va majburiyatlari haqidagi bilimlar
Qadriyatli-hissiy	Vatanga daxldorlik hissi, milliy merosga hurmat, boshqa insonlarga nisbatan bag‘rikenglik
Amaliy-faoliyat	Jamoaviy ishlarda qatnashish, tashabbus ko‘rsatish, ijtimoiy foydali vazifalarni bajarish

Mezonlar	Kuzatiladigan koʻrsatkichlar
Refleksiv	Oʻz faoliyatini tahlil qilish, xatolarini anglash, kelgusi faoliyat uchun xulosa chiqarish

Baholashda pedagogik kuzatish, suhbat, oʻzini oʻzi baholash, portfolio, loyiha natijalari va guruhiy faoliyat tahlilidan foydalanish mumkin. Masalan, oʻquvchining «Yurt ravnaqiga mening hissam» mavzusidagi loyihasi uning tashabbuskorligi, jamoa bilan ishlashi, mas'uliyati va faoliyat natijalarini tahlil qilish qobiliyatini aniqlashga yordam beradi. Natijalarni tahlil qilishda oʻquvchilarning fikrlari turlicha boʻlishi mumkinligini e'tiborga olish zarur. Vatanparvarlikni faqat bir xil fikr bildirish yoki muayyan tadbirda qatnashish bilan tenglashtirish toʻgʻri emas. Asosiy e'tibor oʻquvchining ongli munosabati, mas'uliyatli xatti-harakati va jamiyatga foydali hissa qoʻshishiga qaratilishi kerak.

XULOSA

Aksiologik yondashuv asosida oʻquvchilarning vatanparvarlik koʻnikmalarini rivojlantirish ta'lim-tarbiya jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni mazmunan anglash, shaxsiy munosabatni shakllantirish va ularni amaliy faoliyatda namoyon etishga yoʻnaltirilgan tizimli pedagogik jarayondir.

Tahlillar shuni koʻrsatadiki, vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligi oʻquvchilarga tayyor tushunchalarni yetkazish bilangina emas, balki ularning mustaqil fikrlashi, qadriyatli qarorlar qabul qilishi, ijtimoiy tashabbuslarda qatnashishi va oʻz faoliyati uchun mas'uliyatni his etishi bilan belgilanadi. Aksiologik yondashuvni amalga oshirishda loyiha metodlari, muammoli vaziyatlar, munozaralar, tarixiy-ma'rifiy ekskursiyalar va koʻngillilik faoliyatidan foydalanish muhim pedagogik imkoniyatlarni yaratadi. Shuningdek, oila, ta'lim muassasasi va mahalla hamkorligini yoʻlga qoʻyish, oʻquvchilarning tashabbuslarini qoʻllab-quvvatlash hamda faoliyat natijalarini koʻp mezonli baholash maqsadga muvofiq. Shunday qilib, aksiologik yondashuv oʻquvchilarda Vatanga muhabbatni fuqarolik mas'uliyati, insonparvarlik, ijtimoiy faollik va kundalik hayotdagi amaliy xatti-harakatlar bilan uygʻunlashtirishga xizmat qiladi.

Taklif etilgan pedagogik model va mezonlarning amaliy samaradorligini aniqlash uchun kelgusida umumta'lim muassasalarida tajriba-sinov tadqiqotlarini oʻtkazish istiqbolli ilmiy yoʻnalish hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - Toshkent, 2023.

2. Oʻzbekiston Respublikasining «Ta'lim toʻgʻrisida»gi Qonuni. OʻRQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.

3. Назаров К. Кадриятлар фалсафаси (Аксиология) //Тошкент: Файласуфлар миллий жамияти нашриёти, 2004. - 224 б.

4. Мардонов Ш., Ходжаев Б., Тайланова Ш., Ходжимухамедова Д. Педагогик аксиология (ўқув қўлланма) //Тошкент: «Фан ва технология», 2013. -184 б.

5. Hurka T. Moore's Moral Philosophy // tanford Encyclopedia of Philosophy, 2005.